

ΑΙΒΑΝΙΟΣ
(314- 393)

Από τους γνωστότερους εκπαιδευτικούς της πνευματικής ζωής στην ύστερη αρχαιότητα είναι ο σοφιστής Αιβάνιος. Πληροφορίες για τη ζωή και τη δράση του παρέχουν οι λόγοι και οι επιστολές του, η βιογραφία που του αφιέρωσε ο Εὐνάπιος, καθώς και το σύντομο σημείωμα στο λεξικό της Σούδας. Γόνος πλούσιας οικογένειας, πολλά μέλη της οποίας κατείχαν σημαντικές διοικητικές θέσεις, ο Αιβάνιος γεννήθηκε στη Λυδία το 314 και σπούδασε στις ρητορικές σχολές της πατρίδας του και των Αθηνών. Διέφυγε στη ρητορική και απέκτησε, *ὄχι ἄδικα*, τη φήμη του μεγαλύτερου ρήτορα της εποχής του. Πρότυπο είχε τον Αἴλιο Αριστεῖδῃ και περισσότερο τον Δημόσθενῃ, για τους λόγους του οποίου συνέταξε ιδιαίτερη φιλολογική πραγματεία. Για την ἐκδήλη προσπάθεια μίμησης του δημόσθενειου ὕφους ο Αιβάνιος χαρακτηρίστηκε ως «Δημόσθενῆς ὁ μικρός». Ο θαυμασμός του προς τὰ ἀρχαῖα (κλασσικά) πρότυπα τον απομάκρυνε από τον ασανισμό, τὸ φιλολογικὸ συμφέρον τῆς εποχῆς του.

Ο Αιβάνιος σταδιοδρόμησε ως ρητοροδιδάσκαλος. Ἀρῶν ἀπέτυχε νὰ καταλάβει καθηγητική ἔδρα σὲ σχολή των Ἀθηνῶν ὅπου διδάξε τέσσερα ἔτη (341-344) καὶ ἀπέκτησε στην Κωνσταντινούπολη, ὅπου διδάξε τέσσερα ἔτη (344-349) καὶ ἀπέκτησε μεγάλη φήμη. Ἐξαιτίας τῶν διαβολῶν τοῦ ὁμοτέρου του Νικολῆ, ἀναγκάστηκε νὰ εγκαταλείψει τὴ δασκλεύουσα καὶ νὰ μεταφύγει στη Νίκαια καὶ ἔπειτα στη Νικαίριδα, ὅπου διδάξε επίσης ρητορική ἄλλα πέντε ἔτη (344-349). Τὴν περίοδο αὐτὴ τὴ χαρακτηρίζει ἀργότερα ὁ ἴδιος ὡς «εἰρ ἢ ἄθος» τῆς ὅλης σταδιοδρομίας του. Ἡ ἐπισφαλὴς ὑγεία του τὸν ἀνέγκασε νὰ ἐπανέλθει στη γενέτειρά του, ὅπου ὄρουσε ὀνομαστὴ σχολὴ ρητορικῆς καὶ διδάξε ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, συγκεντρώνοντας πλῆθη μαθητῶν ἀπὸ ὅλη τὴν ἐλληνόφωνη Ἀνατολή. Ο ἐνδοξότερος μαθητὴς του ὑπέφρε ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, τὸν ὁποῖο καὶ θὰ ᾔθελε ὡς διδάσκαλό του εἰ μὴ ἐσυλήθη ὑπὸ χριστιανῶν, κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Σωζόμενου (Εκκλ. Ἰστ. 8,2). Ἀπέθανε τὸ 393.

Ο Αιβάνιος εκπροσωπεῖ, μαζί με τὸν Ἰουλιανὸ, τὸν Θεμιστιῶ, τὸν Ἰμέριο, τὸν Εὐνάπιο καὶ ἄλλους, τὴ διανόηση τοῦ φθίνοντος ἐθνικοῦ κόσμου. Σταθερὰ προσηλωμένος στην ἐθνικὴ θρησκεία, που τὴ θεωροῦσε μαζί με τὴ ρητορική καὶ τὴ φιλολογικὴ παιδεία ὡς οὐσιώδεις στοιχεῖο τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ἀγωνίσταν για τὴν ἐπιδίωξη ἐνὸς κόσμου, ποῦ βρισκόταν ἤδη στὸ τέλος τῆς ιστορικῆς του πορείας. Θαυμάζε τὸν Ἰουλιανὸ, στὸν ὁποῖο εἶχε στηρεῖσει πολλές ἐπιτιμίες, καὶ δοκίμασε ἀληθινὴ κατάθλιψη για τὸν πρόωγο θάνατό του (363). Ἡ Μονοθεΐα ἐπὶ Ἰουλιανῶ καὶ ὁ Ἐπιτάσιος ἐπὶ Ἰουλιανῶ, ποῦ εἶναι καὶ ὁ

αίσθημα του Λόβανιου για τον βραχύνιο αυτοκράτορα φίλο του. Δεν ήταν πάντως φύση μαχητική και οι θρησκευτικές του πεποιθήσεις δεν τον εμπόδιζαν να έχει στενές σχέσεις με χριστιανούς λόγιους της εποχής του, όπως με τον Μ. Βασίλειο και τον Ιωάννη Νευσόστομο. Αγάπησε με πάθος τη γενέτειρά του και εξήρασε με ζήλο για την ευμερεια και την πρόδοσή της. Το έργο του είναι η πλουσιότερη πηγή πληροφοριών για την Αντιόχεια κατά τον 4ο αιώνα. Ίδιαίτερα ο Αντιοχικός λόγος του, που εκφωνήθηκε το 356 ή 360, με την ευκαιρία της τελειότητος των Ολυμπιακών αγώνων στην Αντιόχεια, εκτός από τον συνασθηματικό τόνο έχει και μέγα ιστορικό ενδιαφέρον.

Το συγγραφικό έργο του Λόβανιου είναι εκτενές και περιλαμβάνει φηγορικούς λόγους, ῥηθικές προηματείες, διδακτικά προγγυήματα και επιστολές. Σώζονται 64 γνήσιοι λόγοι και 1607 επιστολές, μεριμνές από τις όποιες θεωρούνται ἀμφιβολας γνησιότητας. Έξαιρετικό ενδιαφέρον για τις πληροφορίες τους παρουσιάζουν οι αυτοδισγραφικοί λόγοι και μάλιστα ο τιτλοφορούμενος Βίος ἡ περὶ τῆς έσους τῆρας, καθως και οι άκτω λόγοι που αναφέρονται στον Ίουλιανό. Ο λεγόμενος Βασίλειος, που εκφωνήθηκε στη Νικομήδεια το 348, ένδοπιον των συνασθηματικών Κωνσταντινου και Κωνσταντος, παρέχει πληροφορίες για την πολιτική ιδεολογία της εποχής.

Το τεράστιο αυτό συγγραφικό έργο, που είναι και η τελευταία αξιολόγη παραγωγή της ένδοξης φηγορικής, εκτός από τη φιλολογική του άξια είναι και σημαντικότητας πηγή πληροφοριών για πρόσωπα και πράγματα του 4ου αιώνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Έ. κ δ ό σ ε ι: Συνολική έκδοσι: R.Foerster-E.Richtsteig, *Libanios Opera omnia*, Lipsiae 1903-1927 (επιμέλειάσσι, Hildesheim 1963). Μερισωμένες εκδόσεις: A.F.Norman, *Libanios Selected Works*, London 1969-1977 (Loeb Clas. Libr.). B.Schouler, *Libanios Discours Moraux*, Paris 1973. J.Martin-P.Petit, *Libanios Discours. I. Autobiographie*, Paris 1979 (Les Belles Lettres). J. Martin, *Libanios Discours*, τ. 2. Discours II-X, Paris 1988 (Les Belles Lettres). Οι επιστολές και στως Hercher, *EG* 337-391. G.Fatouros-T.Krischer, *Libanios Briefe*, München 1980. Εξέτερη: G. Fatouros-T. Krischer-D. Najoek, *Concordantiae in Libaniam*, Hildesheim-New York 1987.

M e λ ε τ ε: P.Petit, *Libanios et la vie municipale à Antiochie au IVe siècle*, Paris 1955. A.J.Festugiére, *Antioche païenne et chrétienne*, *Libanios, Chrysostome et les moines de Syrie*, Paris 1959. Τοῦ ἴσου, L'autobiographie de Libanios, *REG* 78, 1965, 623-634. Gl. Downey, *A History of Antioch in Syria from Seleucus to the Arab Conquest*, Princeton Univ. Press 1961. 373-446. J.H.W.G. Liebeschuetz, *Antioch-City and Imperial Administration in the Later Roman Empire*, Oxford 1972, 1-39. G.von Beseler, *Libaniana*, *BNJ* 14, 1937-38, 1-40. J.Misson, *Libanios et le Christianisme*, *Le musée Belge* 19-24, 1920, 73-89. R. Anastasi, *Libanio e il mmo*. La poesia tardoantica tra retorica, teologia e politica. *Atti del V Corso della Scuola superiore di*

ἴσου, Hommages de Libanios aux femmes de son temps, *Pallas* 32, 1985, 123 - 148. Hunger, *Literatur* (= *Λογοτεχνία*, A', 162-169, 192-197, 316-318), 69 ζεζ., passim. Kennedy, *Rhetoric*, 150-163. *ΘΗΕ* 8, 1966, 294-299 (Π.Νεφρτω). G. Fatouros - T. Krischer, *Libanios*, Darmstadt 1983.

ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

I

"Ενα από τα σημαντικότερα έργα του Λόβανιου είναι ο λόγος Προς Θεοδόσιον τον βασιλέα Ἰπέρ των ἱερών. Ο ρήτορας παρακαλεῖ τον αυτοκράτορα Θεοδόσιο Α' να παρέμβει και να χλινωσει την εκκλησιακή μανια των χριστιανών, που καταστρέφουν τους αρχαίους ναούς. Ο λόγος αυτός χαρακτηρίζεται ως «το παράδειγμα των ἱερών που φερμύονται» και είναι μία αποκαλυπτική μερτυρία για τις σχέσεις των δυο κόσμων, του χριστιανικού και του ἑθνικού, στα τέλη του 4ου αιώνα. Χρονολογείται μεταξύ 384-388. Βλ. P.Petit, Sur la date du «Pro templis» de Libanios, *Byzantion* 21, 1951, 285-309.

Εδώ παρουσιάζονται μερικά χαρακτηριστικά αποσπάσματα.

1. Ἐπὶ πολλῶν πρότερον συμβούλων, ὦ βασιλεῦ, δόξας σοι τοῦ πρόσθι-
κοντος τευγρημέναι καὶ τῶν τάναντία καὶ βούλομένων καὶ λεγόντων τῷ βελ-
τίῳ παρανεῖν κεφατηχῶς ἤγω καὶ τὸ καὶ νῦν ποιήσων ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐπι-
δος. Σὺ δὲ μάλιστα μὲν καὶ νῦν πεισθεῖς· εἰ δὲ μή, μή τοι νομίσης τοῖς σοῖς
ἐχθρὸν εἶναι πράγματι τὸν εἰρηχότα λόγιόμενος μὲν ἀνευ τῶν ἄλλων τὸ μέγε-
θος τῆς τιμῆς, ἧς με τετίμηκας, ἐθλομούμενος δὲ, ὡς οὐκ εἰκός μὴ σφόδρα τὸν
εὐ παθόντα φιλεῖν τὸν εὐ πεποιηχότα. Τοῦτ' αὐτὸ γάρ ἐστι καὶ οἰ· ὁ συμβου-
λεύειν οἶμαι δὲν περὶ ὧν ἂν ἠγῶμαι χρηστόν τι λέξεν. Ἄλλως μὲν γάρ οὐκ ἂν
τῷ βασιλεῖ δυνάμην ἀποδοῦναι χερίας, λόγιος δ' ἂν ἴσως μόνως καὶ τοῖς ἀπὸ
λόγων...

8. Σὺ μὲν οὖν οὐθ' ἱερά κεκλεισθαι <ἐκέλευσας> οὔτε μὲν ῥένα προσένα
οὔτε πῦρ οὔτε λιθανοτὸν οὔτε τὰς ἀπὸ τῶν ἄλλων θυμιαμάτων τιμὰς ἐξήλα-
σας τῶν νεῶν οὐδὲ τῶν βωμῶν, οἱ δὲ μελανειμονούντες οὔτοι καὶ πλείῳ μὲν
τῶν ἐλεφάντων ἐθλιόντες, πόνον δὲ παρέχοντες τῷ πλήθει τῶν ἐκπομάτων
τοῖς δι' ἀσμάτων αὐτοῖς παραπέμπουσι τὸ ποτόν, συγχερόντες δὲ ταῦτα
ὠχρότητι τῇ διὰ τέγγης αὐτοῖς πεπορισμένη μενοντος, ὦ βασιλεῦ, καὶ
κρατούντος τοῦ νόμου θεῶν ἐφ' ἱερά ξύλα φέροντες καὶ λίθους καὶ στήληρον,
οἱ δὲ καὶ ἀνευ τούτων χερίας καὶ πόδας. Ἐπειτα Μυστῶν λεία καθιστομένον
ἄροφῶν, κατασκαπτομένον τοίχων, κατασπομένον ἀγαλμάτων, ἀνασπομέ-
νων βωμῶν, τὸς ἱερεῖς δὲ ἡ σιγῆν ἢ τεθῆναι δεῖ· τῶν πρώτων δὲ κεμμένων
δρόμος ἐπὶ τὰ δεύτερα καὶ τρίτα, καὶ τρίτα τροπαίως ἐναντία τῷ νόμῳ συ-
νείσται 9. Τοῦτ' αὐτὸ μὲν οὖν γὰν παρὶ πόλεσι, τὸ πολὺ δὲ ἐν τοῖς ἀγροῖς. Καὶ